Hippokratész ősszel

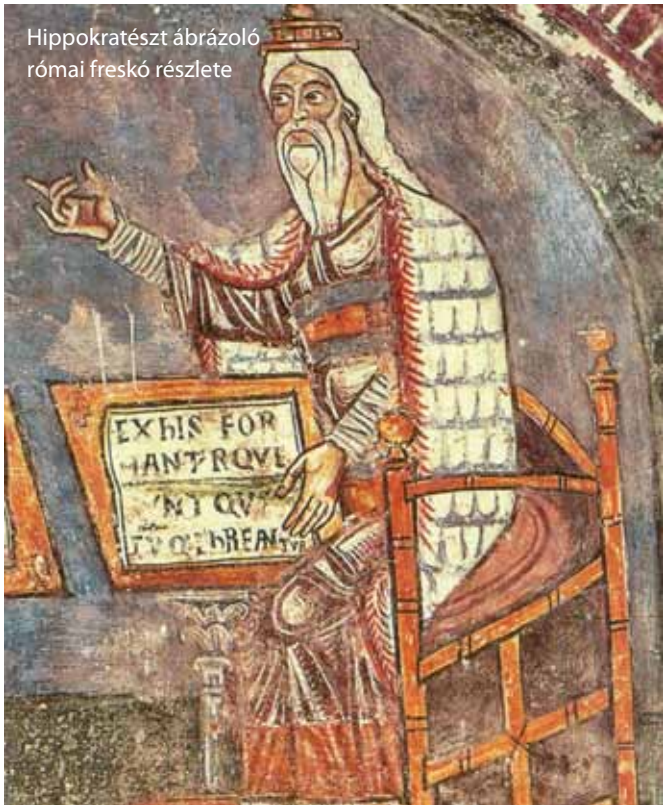
Dr. Molnár F. Tamás[a,b]

[a]*PTE ÁOK Orvosi Készségfejlesztő és Innovációs Központ Műveleti Medicina Csoport, Pécs*

[b]*Petz Aladár Egyetemi Oktató Kórház, Sebészeti Tanszék (PTE ÁOK)*

Szt. Sebestyén Mellkassebészeti Részleg, Győr

Koraősz van, és őszintén, mélyen irigylem írástudó eleimet. Szabadon fogalmazhattak így: vénasszonyok nyara, indián nyár. Az előbbieket ma legfeljebb szépkorú, a súlyosan aggályos bináris kódban Y-kromoszóma nélküliekként (SZBKYKN) emlegethetjük, ha nem akarunk jogos felháborodást kelteni; legjobb ha sehogy. (Micsoda csodás ajándéka a magyar nyelvnek, hogy nélkülözi a nembeliségében változó névelőt; azzal legalább nincs gondunk). Az utóbbi évszakjelző pedig érzéketlen támadásnak minősülhet az elnyomott, kisemmizett szabad amerikai benszülöttek ellen (jó, hogy nem rézbőrűt mond az elvtárs!), akikből a fehér (ál!)keresztény hímsovinizmus Winnetout formált, egyébként is; a különböző színű riasztások korában, az őszinte és mély egzisztenciális szorongás idején kinek van kedve kinézni az ablakon? Odakinn a sötét közelmúlt árnyai settenkednek; nézzen mindenki magába.

Hippokratészt ábrázoló római freskó részlete

A rovatvezető is menekülőre fogja: és a múlt rendszert elvtelenül, másodfőorvosként kiszolgáló önmaga elől a múltba menekül, egészen az ókorig rohan vissza.

A Kedves Olvasót Hippokratészig viszem vissza; merüljünk el együtt aforizmái között. A hivatkozott helyeket zárójelben adom. Csőlátással közelítettem: azokat a helyeket idézem, melyeknek tüdőgyógyászati relevanciájára bukkantam. Meglepően sok van. Mellkassebészeti megfigyelést csak egyet találtam, de az meg csak mérsékelten lelkesítő. „Vízkórban vagy empyaemában, akár metszéssel vagy égetéssel megnyitva, de nagy mennyiségű víz vagy genny távozik, mindig halálos a kimenet (Sectio VI.27).

A pécsi orvosi egyetem (POTE, R.I.P. 1951–1999) legendás kórbonctan professzora volt Romhányi György (1905–1991; professzor: 1951–1975). A hippokratészi aforizmák (sűrített) első mondatát úgy sorolta (Sectio I.1), mint a Hiszekegyet szokás.

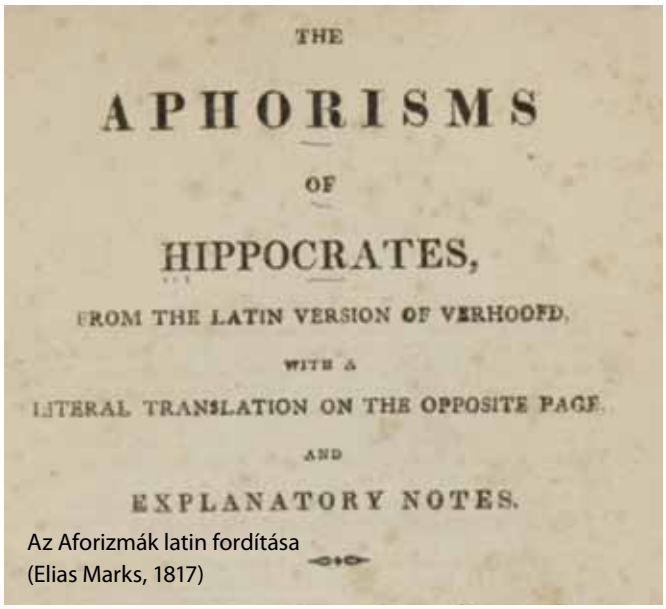
1. kérdés:
Egy kivételével mindegyik mondat az Aforizmák című munkából származik. Melyik nem?
a. A tudomány (értsd az orvoslás) hosszú, az élet rövid.
b. Az igaz pillanat hamar elmúlik.
c. A tünetek csalékonyak.
d. Dönteni nehéz.
e. Az orvos ne legyen agresszívebb, mint a betegség maga.

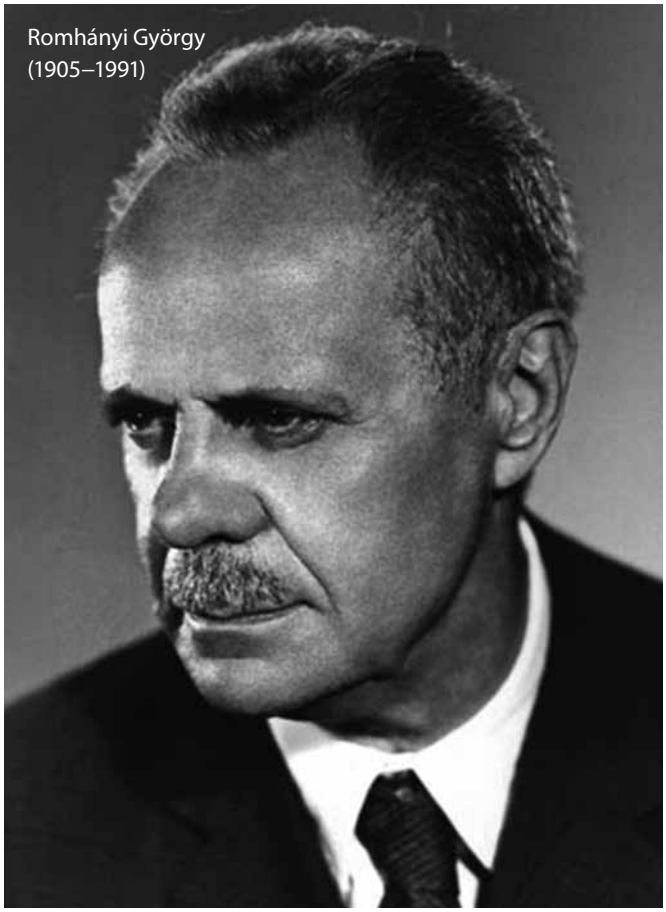
Itt van az ősz, itt van újra.
Hippokratész prognózist mond. Vagy predikcióval él.

2. kérdés:
Most melyiket teszi?
„Az ősz rossz hírt hoz a szárazbetegségnek (phthisis)" (Sectio III.10).
a. mindegy, a kettő ugyanaz
b. prognózis ez, a javából
c. predikció, nyilván

Nem mindegy, hogy milyen nyárra jön az ősz.

3. kérdés:
Ha száraz volt és északias, az ősz pedig nedves, és délies, akkor Hippokratész szerint milyen lesz a tél?
a. fejfájós, köhögős, rekedt, szárazbetegséggel, mellbajjal
b. hányós, hasmenéses, torokfájós
c. szédülős, gyenge, látászavaros; orrfolyással

THE
APHORISMS
OF
HIPPOCRATES,
FROM THE LATIN VERSION OF VERHOOFD.
WITH A
LITERAL TRANSLATION ON THE OPPOSITE PAGE.
AND
EXPLANATORY NOTES.
Az Aforizmák latin fordítása (Elias Marks, 1817)

Romhányi György (1905–1991)

Az orvosmeteorológiát az ókor nem ismerte, ám arra nagyon hamar rájöttek eleink, hogy balgaság lenne kihagyni bármelyik évszakot is a riogatásból. Tévedjek, de én még olyan orvosmeteorológiai előrejelzést nem láttam, hallottam, hogy ma mindenki jól érzi magát; a tünetek enyhülnek, ha nem vigyázunk akár teljesen el is tűnhetnek. A színkódos riasztás a XX. század nagy találmánya.

4. kérdés:
Az Aphorismák szerint melyik évszakra jellemzőek ezek a betegségek: mánia, melankólia, epilepszia, vérzés, angina, rekedtség, köhögés, bőrelváltozások (vitiligo) fekélyek és arthritises fájdalom (Sectio III.21).
a. tél
b. tavasz
c. nyár
d. ősz

Egy másik évszakban pedig ezeket a betegségeket várhatjuk: mellhártyagyulladás, tüdőgyulladás, letargia, hörghurut, rekedtség, köhögés, emlőfájdalom, oldal-

hasogatás, lágyékszúrás, fejfájás, szédülés és agyvérzés. (Sectio III.23).
Széles a paletta, a jós nemigen nyúlhat mellé.

5. kérdés:
Melyik évszakra gondol Hippokratész?
a. tél
b. tavasz
c. nyár
d. ősz

Közös tulajdonságokat, dinamikabeli azonosságokat keres. Ezeket ma mintázatnak hívnánk és a műész (AI, MI – vagy amit akartok) segítségét hívnánk (üsd be a csetdzsípítíbe aztán ámulj, ember) – és talál, ezekben a kórformákban: asztma, mellhártyagyulladás, tüdőgyulladás, letargia, phrenitis, magas láz, idült hasmenés, kolera, dizentéria, aranyér (Sectio III.30).

6. kérdés:
Mit lát közösnek, azonos elemnek a betegségekben Hippokratész?
a. mindnek hirtelen a kezdete
b. klimax; csúcs/töréspont jellemzi
c. gyógyszer nélkül halálos
d. gyógyszerrel is halálos

A szárazbetegség, a tüdőbaj, a phthisis – amiről már az Ótestamentumban is olvashatunk – számos helyen szerepel az Aphorismában.

7. kérdés:
Mit ne tegyen a phthisises beteg, illetve mi a súlyos prognosztikus jel?
a. ne hányjon
b. a felköhögött tartalmat izzó parázsra lökve, az rohadt szagot áraszt
c. a hasmenés végzetes
d. ha hirtelen elhagyja a láz

A vérzés nem mindig aggasztó; forrása és mennyisége válogatja.

8. kérdés:
Melyik hippokratészi megfigyelés és melyik nem?
a. A kiköhögött vér sosem aggasztó; a lenn ürített sötét vér mindig veszélyes.
b. A kiköhögött vér, ha kevés is, aggasztó; a lenn ürített sötét vér akár előnyös is lehet.
c. A kiköhögött vér, ha sok, aggasztó; a lenn ürített vér sosem veszélyes.
d. A kiköhögött vér, ha kevés, nem aggasztó; a lenn ürített sötét vér még kevésbé.

A demográfia sem idegen mesterünktől.

9. kérdés:
Mely életkorban talált Hippokratész a leggyakrabban tuberkulózisban szenvedő betegeket?
a. 18–35 éves kor között
b. 15–25 éves kor között
c. 20–40 éves kor között
d. 25–55 éves kor között

A tejet előnyösnek tartja tuberkulózisban, de csak ha a láz alacsony. (Sectio V.64). Azonban sokkal több esetben kifejezetten káros; kerülni javasolja. Zömük megdöbbentően jól illeszkedik a laktóz intoleranciába.

10. kérdés:
Melyik betegséget, tünetet nem említi Hippokratész az eredeti felsorolásban?
a. fejfájás
b. hypochondrium distensio
c. borborygmus
d. epés hányás
e. vérhányás
f. depresszió

Rejtély honnan származik a megfigyelés, de izgalmas nagyon: „akiknek savas felböfögésük van, azoknak sosem lesz mellhártyagyulladásuk" (Sectio 6.33).
Vízkórban (oedema) szenvedőnél a köhögés rossz jel (Sectio 6.35).
Hamar meghalnak azok, akik köhögés vagy asztma miatt még a pubertás előtt púposok lesznek (Sectio VI.46). A sorrend ugyan fordított, de ettől a megfigyelés még igaz; bizonyíték erre a Pott betegség.
A XXI. században is igaz – mutatis mutandis – amit a betegségekről, a VIII. sectióban ír.

„Amin a gyógyszer nem segít, azon a kés, amin az se, azt a tűz gyógyítja meg. Amelyik ennek is ellenáll, azt gyógyíthatatlannak kell minősíteni." A pulmonológia, a mellkassebészet és a radioterápia hármasa ma sem tud ehhez hozzátenni ehhez semmit. Legfeljebb azt, hogy a legfőbb – Hippokratésznek tulajdonított – de általános parancs ez legyen: nil nocere.
(Forrás: Elias Marks: The Aphorisms of Hippocrates. Collins and Co. New York, 1817.)

MEGOLDÁSOK

1. válasz:
e. Kulka Frigyes professzor, akié a magyar mellkassebészet gogoli köpenye (azaz mind alóla bújtunk ki; azok is akik nem), gyakran idézte a furor chirurgicus kapcsán: ne legyen a sebész agresszívebb, mint a betegség maga. *„Remedia non debent esse morbo graviora"* – az eredeti görög Plutarkhosztól ered, Senecától kezdve már latin; az együgyű sebészek számára Celsus lényegesen egyszerűbb grammatikával így adja tovább: *operatio non sit gravior ipso morbo*. A többi – ahogy a felvágottas pultnál mondjuk – maradhat.
Az Aforizmák I. sectiója 1. paragrafusának latin eredetije: vita brevis, ars longa, occasio praeceps, experientia fallax, judicium difficile. A legközelebb talán ez áll az eredetihez: „az élet rövid a tudományhoz; az alkalom illékony, a tapasztalat csalékony, dönteni nehéz". Érdekes, hogy az eredeti szöveg kezdetén a sorrend megfordul; s az emberi léthez méri Hippokratész a tudást; és nem fordítva. Az „ars" egyként jelent tudományt és művészetet; azaz a világ megismerésének két – egymást kiegészítő – tudatos formáját. Az eredeti görög ritka ismerői, a németül tudók, vagy más nyelvű könyvből tájékozódók mind kicsit különböző fordításban lelik örömüket, és más-más megoldást tartanak jónak. A rovatvezetőnek – mint a pécsi iskola tagjának – a Romhányi György féle interpretáció véső dött az agyába; ezt próbálja ehelyst továbbadni.

2. válasz:
b. A prognózis a betegség kórlefolyását jósolja; azaz annak biológiai, inherens tulajdonságáról szól. A predikció az orvosi beavatkozás várható eredményét, sikerét jósolja. Mindkettő túlélésről beszél; csak más szemszögből.

3. válasz:
a. Hippokratész így gondolja (Sectio III.17).

4. válasz:
b. A tavasz. Érdekes összevetni ezeket a kórságokat, és amit Botticelli a Primavera című festményen ábrázolt. Azaz, hogy mit jelent a festőnek és mit az orvosnak ugyanaz az évszak? Hol találkozik e kettő? Botticelli Firenzéjében, a Mediciek könyvtárában fellelhető volt az Aphorismák egyik kézirata. Megjegyzem, a Mediciek – ahogy címerük öt piros pirulája is mutatja – orvosként kezdték, aztán mi lett a dinasztiából…

5. válasz:
a. A tél. A képzőművészetben talán az idősebb Brueghel képei hozhatók ide; bár ennyi nyomorúság azokban sincs.

6. válasz:
b. Valamennyit jellemzi a továbbiakat eldöntő csúcspont; amin átbillen a beteg és a betegség. Nem értem, hogy miért épp ezeket választotta a mester – de a szöveg így szól, mi pedig szolgaian követjük.

7. válasz:
d. Ez nem szerepel a hippokratészi megfigyelések között. A többi – a, b és c – mind ott sorolnak a szövegben (Sectio IV.8; Sectio V.11,14). Egy másik helyen (Sectio VI.16) a hasmenés, ha mellhártyagyulladással társul, különösen kedvezőtlen együttállás.

8. válasz:
b. A felső légúti és a nyelőcső vérzés mindig aggasztó – a végbélből származó lehet kisebb baj jele is (pl. aranyér; egyszeri minor gasztrontesztinális vérzés) (Sectio IV.25). Ha a vérköpést gennyes köhögés követi, az kedvezőtlen jel (Sectio VII.15).

9. válasz:
a. Leginkább 18 és 35 éves kor között jelentkezik a kór. (Sectio V.9).

10. válasz:
f. A depresszió (amit ő melankóliának mondana) – nem szerepel a sorban. Kárpótlásul feloldjuk a borborygmust; hangutánzó szónak is elmegy: bélkorgásról van szó. ■